

вищення своїх прагнень і руху до вищих рівнів конкуренції. Політика цих органів управління – створення умов і середовища, в якій підприємства можуть досягати конкурентних переваг. Сприяючи випереджаючому розвитку науково-технологічної сфери реального сектора економіки країни та її регіонів передбачена політика орієнтації на тісну інтеграцію виробництва, науки та освіти, реалізація якої неможлива без створення відповідних інноваційних комплексів та систем, спроможних генерувати високі ідеї, здійснювати фундаментальні дослідження та на їх основі створювати, розробляти конкурентоспроможні зразки нової техніки і технологій, здійснювати підготовку кадрів, що відповідають вимогам сьогодення, які б визначали розвиток вітчизняних виробництв і регіону в цілому.

Література

1. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с.
2. Брикова І. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір // Міжнародна економічна політика. – № 4. – 2006. – С. 29–53.
3. Портер М. Стратегія конкуренції / Пер. с англ. А. Олійник, Р. Скільського. – К.: Основи, 1997. – 390 с.

УДК 378.14

С. А. БУРИЙ

Хмельницький національний університет

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

Розглянута проблематика розвитку освітнього менеджменту в Україні. Запропоновані певні напрями підвищення його ефективності.

The problem of educational management in Ukraine is eliminated in this article. Certain dissections of efficiency increase are suggested.

Ключові слова: менеджмент, освіта, знання, Болонський процес.

В основі розвитку сучасного суспільства визначальну роль відіграє ефективність управління різними напрямками його життєдіяльності. Цю проблему вивчає з точки зору досягнення певних цілей система менеджменту, яка є теорією і практикою управління комерційною діяльністю та іншими сферами діяльності людей (освіта, культура, медицина, спорт тощо). Це обумовлено тим, що загальні закони, принципи, функції, методи менеджменту впливають, в цілому, на всі суспільні об'єднання однаково. Але сила їх впливу, напрями досягнення цілей, технологія їх реалізації мають бути конкретизовані для кожної сфери діяльності людей.

Освіта є досить специфічною категорією, бо вона закладає основу майбутнього розвитку суспільства через практичну реалізацію знань, які отримали його члени.

В той же час освіту можна охарактеризувати як досить консервовану галузь, яка досить важко піддається змінам в силу психологічних властивостей людей, в яких закладений підсвідомий опір нововведенням, прагненням стабільності. Але в сучасному світі, який характеризується динамічністю, рухливістю, освіта не повинна залишатись статичною. Цю проблему повинен вирішувати освітній менеджмент.

Проблемам становлення освітнього менеджменту, останнім часом, приділяється все більше уваги. Це відображається в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: В.Г. Афанасьєва, В.П. Беха, Л.А. Богачека, М.В. Гринькова, В.В. Маслова, В.В. Шаркунова, О.Г. Штепи та інших. Але більшість наукових праць присвячено концепції освітнього менеджменту, теоретичного осмислення його специфіки. Як визначає Губа А.В. “Освітній менеджмент у вітчизняній системі освіти знаходиться тільки на початковій стадії своєї концептуалізації” [2].

Найбільш поширене визначення освітнього менеджменту можна узагальнити як “специфічний вид управлінської діяльності, що включає в себе комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління освітніми системами різних типів і видів, спрямованих на становлення, ефективне функціонування і розвиток. Освітній менеджмент є складовою соціального менеджменту, а також наукового знання, поява якої зумовлена необхідністю ефективного управління освітніми організаціями” [3].

Але, безпосередньо менеджмент є прикладною наукою, яка визначає управління певним об'єктом для досягнення конкретної мети. Не може існувати освітній менеджмент окремо для школи, коледжу чи університету. Звичайно, специфіка отримання відповідних знань, залежно від рівня навчального закладу, повинна враховуватись, але в цілому управління освітнім процесом не буде суттєво відрізнятись. Ось тут потрібно зупинитись на досить спірній проблемі, пов'язаній з поняттями “знання” і “освіта”.

Ці два терміни повинні лежати в основі теоретико-методологічного визначення “освітній менеджмент”. На жаль, ці поняття дуже часто застосовують в одному і тому ж контексті, коли мова йде про освітній процес, хоча це далеко не так.

Ось декілька визначень. “Знання – це суб’єктивний образ, об’єктивна реальність, тобто адекватне віддзеркалення зовнішнього і внутрішнього світу в свідомості людини у формі уявлень, понять, думок, теорій.

Управління знаннями передбачає розуміння способів, яким знання використовується і розповсюджується в організаціях і розглядає знання як те, що співвідноситься з самим собою і можливе для повторного використання. Управління знаннями трактує знання як форму інформації, яка наповнена контекстом, заснованому на досвіді” [4]. Якщо відволіктися від цього дещо філософського визначення, то постає питання: “А яка кінцева мета отримання знань?”.

А ось поняття освіти. “Освіту можна розуміти як передачу накопичених суспільством знань молодому поколінню для розвитку в нього пізнавальних можливостей, а також набуття умінь і навичок для практичного застосування загальноосвітніх і професійних знань” [4].

Або “освіта – це процес перетворення набутих під час навчання знань, навичок та умінь у психічні властивості людини” [1]. При цьому, освіта має місце, коли знання стають переконаними, їх обсяг переходить в ерудицію, компетентність, а навички і вміння доводяться до рівня звичок, майстерності та професіоналізму.

Виходить так, що, коли людина вивчить енциклопедію, вона отримує знання, а не освіту. Або, коли студент “механічно” засвоїть підручник з менеджменту він не стане професійним керівником. Потрібно, щоб ці знання стали освітою, для чого і існують освітні заклади, де застосовуються певні технології. Таким чином, визначення освітнього менеджменту можна сформулювати так.

Освітній менеджмент – це система управління знаннями на основі сучасних технологій з метою досягти відповідного рівня освіти учасниками навчального процесу.

Під технологією, звичайно мається на увазі освітня технологія як система засобів, форм і способів організації освітньої взаємодії, що забезпечують ефективне управління і реалізацію навчального процесу а основі комплексу цілей і змісту освіти [4]. Технологічність навчального процесу полягає в тому, щоб зробити його повністю керованим. Тобто, освітній менеджмент повинен бути спрямований на отримання знань, управління навчальним процесом, побудові ефективного управління закладами освіти як із середини, так і відповідного рівня контролю зі сторони держави. Освітній менеджмент має давати поштовх до проведення реформ в освітній галузі, давати змогу об’єктивно аналізувати їх і вчасно вносити, за потребою певні корективи.

В зв’язку з цим, не можна не згадати Болонський процес, спрямований на створення спільної зони європейської освіти, до якого, в травні 2005 року, приєдналась і Україна. При цьому, основними напрямками реформування освіти мали стати наступні вимоги [5]:

1. Прийняти систему легкозрозумілих і порівняних ступенів.
2. Запровадити систему вищої освіти, яка ґрунтується на двох рівнях (бакалавр, магістр).
3. Запровадити систему кредитного трансферу.
4. Сприяти мобільності студентів, викладачів і науковців.
5. Сприяти європейській співпраці із забезпеченості якості освіти.
6. Сприяти європейському виміру у вищій освіті.

При цьому Болонський процес не передбачає створення повністю ідентичною систему освіти у різних країнах, він призначений лише для зміцнення взаємозв’язків і взаєморозуміння між різними освітніми системами. Ніхто не ставить під сумнів інтеграцію України в єдиний Європейський простір. Визнання європейськими країнами вітчизняних дипломатів вищих навчальних закладів нашої держави є не просто формальною процедурою, але й базою для економічного, політичного, демократичного розвитку України. Але на жаль, методи впровадження Болонського процесу в нашій системі освіти є суперечливими, неоднозначними, а часто і неефективними з точки зору якості освіти. Немає єдності поглядів на Болонський процес ні у наших педагогів, науковців і самих студентів.

Навіть заполітизований рівень освіти, який отримували майбутні фахівці в різних галузях, в бувшому Радянському Союзі, визнавався досить високим. В незалежній Україні ми позбавились комуністичної ідеології і не дивлячись від відставання процесу освіти від європейського в інноваційних, інформаційних, технологічних питаннях, інтелектуальний рівень наших студентів, викладачів, науковців ніде в світі не ставився під сумнів. Доказом цього є тотальна “утечка мозгов”, що ставить під загрозу вже національну безпеку нашої держави. Вирішення цієї проблеми лежить вже більше в економічній площині, ніж освітянській.

Вихід з економічної кризи, увага держави до фінансових проблем освіти, а також і реалізація принципів Болонського процесу дають змогу зберігати і формувати інтелектуальний потенціал нашої країни. Виконання принципів, методів освітнього менеджменту повинно стати механізмом вирішення величезної кількості протиріч, проблем в процесі реформування освіти. Для прикладу, зупинимось тільки на деяких спірних питаннях, які лежать на поверхні і виникли при впровадженні Болонського процесу.

Загальний принцип менеджменту “визначення повноважень і їх делегування” передбачає чіткий розподіл управлінської праці, а простіше формування ефективної структури управління організацією, вимогою до якої має бути оптимальність і економічність. З однієї сторони впровадження кредитно-трансферної системи (ECTS) вимагає створення у вищих навчальних закладах додаткових ланок управління, відділів, посад, а з іншої це тягне за собою збільшення витрат на управління, що в кінцевому рахунку впливає на фінансовий стан ВНЗ. При цьому, спрацьовує принцип: “бюрократія має здатність розмножуватись в геометричній прогресії”.

Менеджмент в цьому випадку рекомендує зробити дуже прості розрахунки. Наприклад, для закладів освіти порахувати хоча б два показники: це питома вага управлінського персоналу (в тому числі допоміжного) в загальній кількості працівників ВНЗ і другий: це питома вага заробітної плати управлінців в загальних витратах по оплаті праці у ВНЗ. Порівняння цих показників в динаміці хоча б за останні три роки дасть досить об'єктивну картину ефективності управління в закладі освіти.

Ще один принцип менеджменту “справедливість” для закладів освіти повинен відноситись до об'єктивності оцінки знань студентів. Звичайно, жодна система оцінки знань, де присутня людина (викладач) ніколи не буде ідеально об'єктивною. Але, чи рейтингова система переведу вітчизняної (п'ятибальної) системи є більш об'єктивною? Це досить спірне питання. При рейтинговій системі, коли викладач оцінює знання студентів спочатку по п'ятибальній системі, а потім застосовує коефіцієнт вагомості для кожного виду проміжного контролю (усне опитування, реферат, контрольна робота, домашнє завдання, екзамен, тощо) накладається ще й суб'єктивність визначення коефіцієнту вагомості.

І ось тут виникають зовсім непередбачувані ситуації. Наприклад, встановлення рівня коефіцієнту вагомості. Як визначити, що важливіше усна відповідь студента чи написання реферату і т.п. Крім того, дуже нагальна проблема неформальних відносин між студентами та викладачами. Коли вона виникала, в основному, при вітчизняній оцінці рівня знань тільки під час здачі заліку чи екзамену, то чи не поглиблюється вона при рейтинговій оцінці, де студенти “борються” за кожну соту бала по кожній формі контролю, бо ця сота може вплинути і на стипендію і в кінцевому рахунку, на “червоний диплом”. Ось думка студентів: “Сьогодні ми зіткнулися з тим, що кожен викладач має власну систему оцінювання, якої студенти ніяк не можуть збагнути. Для нас, що кредит, що модуль – все єдине, турбує те, що ми піклуємося не про здобуття знань, а про набір балів” [6]. А викладачів обурює те, що “вони із професорів перетворилися на бухгалтерів, щоб підраховувати бали, а не оцінювати реальне знання”.

І ось тут виникає ще одна проблема технології знань: це застосування тестів, які є підготовленим комплексом стандартизованих завдань, що дозволяє виявити в учасників тестування певний рівень знань, що піддається оцінюванню за заздалегідь встановленими критеріями.

На перший погляд широке застосування тестового контролю піднімає рівень об'єктивності оцінювання знань. Але знов-таки, чи не впадаємо ми ще в одну крайність. Дійсно, тестовий контроль дає можливість викладачеві за обмежений час перевірити якість знань у значної кількості студентів. Але тестами ніколи не оціниш і не навчиш студентів логічно мислити. Тести сприяють стандартизації мислення, не кажучи вже про те, що при тестуванні існує ймовірність випадкового вибору правильної відповіді, підготовка їх є дуже трудомісткою. Для “точних” дисциплін, де існують базові підручники формулювання тестів значно спрощується, а ось для комплексу “рухливих” дисциплін (економічного, юридичного, управлінського напрямів), де існує велика кількість підручників, навчальних посібників, автори яких часто трактують одні і ті самі поняття по-різному, залежно від розвитку науки, це складає досить серйозну проблему. Ще одна неоднозначна проблема, яку повинен вирішувати освітній менеджмент – це співвідношення самостійної роботи студентів і час безпосереднього спілкування з викладачами (лекції, практичні заняття, консультації тощо).

Самостійна робота студентів, звичайно, під контролем викладачів повинна мати і займати значне місце. Але, різке обмеження тих же лекційних занять, або підміна їх на електронні конспекти лекцій обмежує здатність студента логічно обробляти теоретичний матеріал, робити певні висновки.

Згідно нашого законодавства “лекція – основна форма проведення навчальних занять у ВНЗ, призначених для засвоєння теоретичного матеріалу” [1]. Лектор зобов'язаний дотримуватись навчальної програми щодо лекційних занять, але не обмежується в питаннях трактування матеріалу, формах і засобах доведення його до студентів. Лектор може вибирати лекції-бесіди, лекції-дискусії, проблемні лекції, лекції-консультації, але при цьому лекція повинна бути на сучасному рівні розвитку науки, викликати інтерес у студентів, бути доступною і зрозумілою, спрямовувати студентів на самостійну роботу.

На теперішній час є також спірними, з точки зору якості навчання, безсесійна форма навчання, застосування тестового контролю для заочної форми навчання та багато інших. Тому і потрібно чітко визначитись педагогам, науковцям з методологією, принципами, методами, технологією, застосування освітнього менеджменту в нашій країні.

Література

1. Закон України “Про вищу освіту” // Освіта, 20–27 лютого 2002 р.
2. http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/
3. <http://www.ukrreferat.com/index.php>
4. <http://www.wikipedia.org>
5. <http://www.oswita.org.ua/bologna>
6. <http://www.oswita.org.ua/articles>